

KIRÁLYSZENTISTVÁN TEMPLOM KÖRÜLI TEMETŐJE

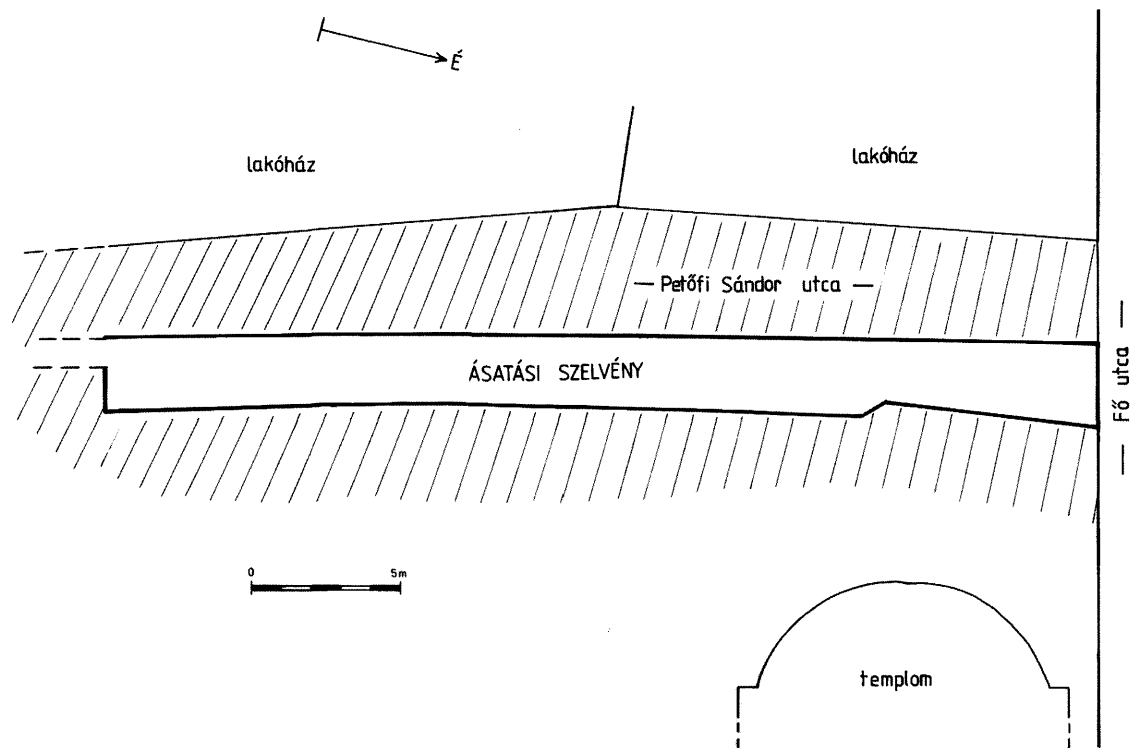
Királyszentistván falu a Séd árterének nyugati szegélyén, egy kisebb kiemelkedés déli lejtőjén fekszik. Református temploma a település nyugati szélén, közvetlenül a Fő utca mellett áll. A homlokzati toronnyal ellátott, három boltszakaszos hajóhoz csatlakozó, félköríves szentélyű templom jelen formájában klasszicista, de a 2003 tavaszán végzett leletmentés során előkerült sírok megerősítik azt a feltevést, hogy az 1839–42 között épült mai templom a középkori helyén állhat. A falu plébániatemplomát Szent István királynak szentelték, s a XIII. század második felében épülhetett.¹ Középkori említését nem ismerjük, papjának nevét először 1333-ban említik.²

A templom körüli temetőről először 1962-ben halunk³, amikor a Fő utca tengelyében kiszélesedő kis

téren árokásás közben csontvázakat találnak. A templomhoz közeli telkek udvarából kertművelés során pedig mind a mai napig kerülnek elő emberi csontok.

2003 tavaszán a szentély mögött húzódó Petőfi Sándor utcában csatornafektetési munkálatok során sírok kerültek elő. Az itt kiasott árok közvetlenül a templom mögött húzódott, mintegy 5,5 méterre a szentélytől.

Az utca aszfaltrétegét, s az alatta lévő kőalapozást markoló segítségével szedtük fel, ezután kézi erővel folytattuk a munkát, amelynek során 33 méter hosszú és kb. 2,6 méter széles sávot volt módunkban feltárni. A szelvény közvetlenül a Fő utca szélétől indult és az erősen lejtő utca – Petőfi Sándor utca – kb. 2/3-ig húzódott. (1. ábra)

1. ábra. A leletmentés helyszínrajza 2003 tavaszán
Figure 1. Site plan of the excavation

Sírleírások

1. sír (3. ábra)

Tájolás: Ny–K 268°. In situ váz, hanyatt fekvő, nyújtott testű pozícióban. Arckoponyáját az árokásó gép fele részben elvitte. A koponya maradéka, annak bal oldala felé elbillent, az alsó állkapocs leesett. A kulcsontok „V” alakban álltak. A karcsontok a váz mellett szorosan a kezek csontjai a két combcsont között voltak kisebb kupacban. A combcsontok enyhén összetartanak, csakúgy, mint a lábszárcsontok, a boka és a lábfejsontok szorosan egymás mellett. A sír bal oldalán három kő helyezkedett el.

Melléklet:

A szeméremcsonton 2,5x1,5 cm méretű vaslemez. Bal kézujjon öntött rovátkolt mintás gyűrű.

2. sír

Tájolás: Ny–K. Erősen bolygatott sír. Lábszárcsontok a koponya feltételezhető helyén, koponya a csonthalom K-i végében. Kb. 70 cm hosszú és 40 cm széles a „jelenség”.

3. sír

Tájolás: Ny–K 270°. Felnőtt sírjának bolygatott maradványa a lábszárcsontokkal és a lábfej csontjaival. A két combcsont egy-egy darabja is megvolt eredeti helyén. A váz többi részét szabályos beásás semmisítette meg.

4. sír

Tájolás: Ny–K 272°. A koponya és a mellkas bolygatott. A felkarcsontok szorosan a váz mellett. A medence és a láb csontjai in situ.

5. sír

50x25 cm kicsiny csontalom, amely bordákból, csigolyákból és egy medence darabjaiból áll.

6. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Bolygatott sír, amelyből eredeti helyén csak két lábszárcsont, valamint a lábfejek csontjai maradtak meg.

7. sír

Tájolás: Ny–K 262°. Bolygatott váz, amelynek mellkastól felfelé eső része a szelvényen kívül esik. A szelvényben az alsó bordák az ágyéki gerinc, a medencecsont, valamint a bal combcsont voltak találhatóak. A lábak többi része hiányzik. Jobb kar derékszögben a hasra hajlított.

8. sír

Tájolás: Ny–K 267°. Gyermek bolygatott-csontváza,

a koponya a szelvényen kívül került. A váz, bal oldali bordái, bal fel- és alkarjának csontjai, valamint a gerincoszlop egy része maradt meg.

9. sír

65x20–25 cm méretű csontalom, törött koponyák darabjai.

10. sír

Tájolás: Ny–K 247°. Bolygatott gyereksír, amelynek koponyája a szelvényen kívülre esett. Testhelyzet: hanyatt fektett, nyújtott. Alkar és alsó lábszárcsontok hiányoztak.

11. sír

Tájolás: Ny–K 260°. Bolygatott felnőttváz. Hanyatt fektetett, nyújtott testhelyzet. Bal karcsontok hiányoztak. Jobb kar csontjai szorosan a váz mellett.

A koponya eredeti helyén, enyhén bal oldalra dől, az alsó állkapocs is in situ. A kulcsontok „V” alakban álltak. A medence alsó részét, valamint a combcsontok felső régészét egy É–D-i irányú 20 cm széles árok vitte el. A maradék lábsontok egymással párhuzamosak. A jobb lábszárcsontok nincsenek meg.

12. sír

Tájolás: Ny–K 264°. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz erősen bolygatott „maradék”, amely a lábszárcsontok közepétől felfelé feküdt a szelvényben. A váz felsőtestének csontjait egészen a medencecsontig későbbi beásás semmisítette meg. A medence in situ, de erősen töredezett, a lábak csontjai eredeti helyükön voltak.

13. sír

Tájolás: Ny–K 262°. Bolygatott felnőtt váz. Deréktájon vágta ugyanaz a beásás, mint a 11. sírt. Háton fekvő nyújtott testhelyzet. A koponya eredeti helyén, de az alsó állkapocs a bal vállcsontnál, feltehetőleg állat bolygatta meg. Az alkarok és a medence, valamint a combcsontok felső része a beásás áldozataivá váltak. Az alsó lábszárcsontok épek, a lábfejek csontjai megvannak. Karok a test mellett.

14. sír

Egy erősen bolygatott sír kb. 30x30 cm-es maradványa, ami a gerincoszlop középső szakasza, bordák és hosszú csontok darabjaiból állt.

15. sír

3 db törött koponyából, bordákból, alkarcsontból álló 80x15–20 cm méretű csontalom. Ny–K-i irányú.

16. sír

Egy alsó állkapocsból, kar- és ujjcsontokból álló kisebb csontkupac.

17. sír

Tájolás Ny–K 264°. A váz nagy része a szelvényfal alá nyúlik. Combsontjainak alsó része, valamint alsó lábszárcsontjai estek a szelvénybe. Az in situ vázrészlet D-i oldalán, közvetlenül amellet 5–7 cm-rel magasabban, karcsontokból, combsont darabjából, bordákból álló csonthalom.

18. sír

Tájolás: Ny–K 252°. A szelvény Ny-i falából kiálló gyermek-combsontok in situ.

19. sír

Tájolás: Ny–K 247°. A 18. objektum alatt 25 cm-rel kisgyermek bolygatott váza, hanyatt fekvő, nyújtott testhelyzetben. Karok nyújtva a test mellett.

20. sír

Tájolás: Ny–K 233°. Felnőtt bolygatott váza, amely combsontjaitól lefelé kívül esett a szelvényen. Testhelyzet: hanyatt fekvő nyújtott. Koponyája in situ, alsó állkapocs szintén. A koponya felett kulcsontból, bordákból, combsont töredékéből álló csonthalom. A váz mellkasi része erősen bolygatott, különösen a jobb oldalon. A jobb kar csontjai hiányoztak, bal kar a mellkasra hajtva. Csípőlapátok épek, de a szeméremcsont nincs meg. A bal combsont kifordult helyéből.

21. sír

3 db koponyából, lábszárcsontból, bordákból álló csonthalom, Ny–K 234° irányú, mintha szándékosan a 20. sírhoz igazították volna.

22. sír

Tájolás: Ny–K 243°. Egy törött koponyából, combsontból és egy csípőlapátból álló csonthalom.

23. objektum

4 db törött koponyából, bordákból és csigolyákból álló csonthalom.

24. sír

Tájolás: Ny–K 250°. Koponyatetőtől a szeméremcsontig viszonylag ép váz, hanyatt fekvő, nyújtott testhelyzetben, a váz többi része nincs meg. A fej in situ, de törött, alsó állkapocs eredeti helyén. A kulcsontok nem voltak meg. Felkarcsontok szorosan a váz mellett, jobb alkarcsontok a medencére helyezve, bal alkarcsontok a medence mellett a váz felé mutatnak.

25. sír

Tájolás: Ny–K 260°. A K-i szelvényfalból mellkas-középtől felfelé kiálló, koponya nélküli felnőtt váz, hanyatt fekvő, nyújtott testhelyzetben. A felkarcsontok és a mellkas csontjai in situ, felkarcsontok a test mellett párhuzamosan. Az alsó állkapocs megvan.

26. objektum

Két egymás közelében levő K–Ny-i irányú csonthalom, amelyek kar és lábszárcsontokból, bordákból, valamint csigolyákból és egy fél medencecsontból álltak.

27. sír

Tájolás: Ny–K 250°. Váz hanyatt fekvő, nyújtott testhelyzetben, amely a koponyatetőtől a szeméremcsontig megvolt, valamint a jobb combsont jobb csípőlapát is in situ. A többi a 30. objektum beásása bolygatta meg. A koponya erősen bal oldalára billent, az alsó állkapocs a helyén maradt. Jobb karok nyújtva, szorosan a test mellett, a mellkas bal oldala bolygatott. A kulcsontok meredek „V” alakban állnak.

28. objektum

Gerincoszlop, néhány borda és erősen sérült koponyából álló csonthalom.

29. sír

Tájolás: Ny–K 247°. Váz hanyattfekvő, nyújtott testhelyzetben. A lábak a szelvényen kívülre estek. Mellkas bolygatott. A darabokra tört koponya a jobb oldalán feküdt. Az orrcsont a vállcsont közelében és az in situ alsó állkapocs a kulcsontéhoz simult. A bal kulcsont hiányzott. A felkarok a vázzal párhuzamosak, jobb alkar mellkasra visszahajlított, bal kar a medencén. A mellkas alsó részén in situ kézcsontok.

30. objektum

Tájolás: Ny–K 246°. Koponyából és lábcsontokból álló csonthalom a 29. objektum jobb oldalán.

31. objektum

Tájolás: Ny–K 251°. Két koponyából, kar és lábcsontból, bordákból, csigolyákból álló csonthalom. A 28. objektum felett volt.

32. objektum

Combsontokból, karcsontból, bordákból álló csonthalom, ami a szelvény Ny-i falából lógott ki.

34. sír

Tájolás: Ny–K 260°. Gyermek hanyatt fekvő nyúj-

tott testhelyzetben. A combcsontok közepétől a K-i szelvényfal alá nyúlik. A koponya törött, előrebillent a mellkas felé. Jobb karcsontok a váz mellett, bal alkarcsont a mellkasra visszahajlítva.

35. objektum

A 34. sír bal oldalán azzal párhuzamosan álló csont-
halom, amely combcsontokból, karcsontokból, egy törött koponyából és borda-, valamint csigolyadarabokból áll.

36. objektum

Ny–K-i tájolású 5 törött koponyából álló, kb. 1 m hosszú csont-
halom.

37. sír

Tájolás: Ny–K 251°. A gerinc alsó harmadától lefelé esett a szelvénybe. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz erősen bolygatott maradéka. Csak a gerinc alsó része, a bal csípőlapát, a bal comb és lábszárcsont maradt meg, in situ.

38. sír

Tájolás: Ny–K 256°. A 37. objektum alatt 5–8 cm-re elhelyezkedő váz maradéka. A váz bal oldala maradt csak meg, az is bolygatott. A koponya a szelvényen kívül. A mellkas bolygatott, a medence szintén, a bal combcsont és lábszárcsont in situ, a többi hiányzott.

39. sír

Tájolás: Ny–K 261°. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz. A koponya nem volt meg. A mellkas felső részén egy máshonnan származó fél csípőcsont. A két felkarcsont enyhén eltartott a váztól. Az alkarcsontok behajlítva: a jobb a mellkas, a bal az ágyék irányában, mindkettő in situ. A kezek csontjai a mellkason és a medence felső részén in situ. A combcsontok és a bal lábszárcsont eredeti helyükön, a többi nem volt meg.

40. sír

Tájolás: Ny–K 257°. A váz a két combcsont közepétől lefelé volt a szelvényben, in situ. Mindkét láb csontjai megvannak. Testhelyzete hanyatt fekvő.

41. objektum

145 cm hosszú, Ny–K-i tájolású csont-
halom a 40 és 42. objektumok között, ami comb-, lábszár-, felkar- és alkarcsontokból, valamint egy törött medencecsontból állt.

42. sír

Tájolás: Ny–K 240°, nő? In situ váz, hanyatt fekvő, nyújtott helyzetű, de csak a medence felső részétől lefelé volt a szelvényben. A jobb alkar és kéz csontjai, valamint a bal kéz csontjai, a térdkalácsok is eredeti helyzetben voltak.

43. sír

Tájolás: Ny–K 264°, 8–10 éves gyerek. A koponyatető a szemgödröktől felfelé kint volt a szelvényből. Hanyatt fekvő, nyújtott helyzetű, viszonylag ép váz. A koponya fel volt támasztva, alsó állkapocs a helyén volt. A mellkason kisebb bolygatás, a karok szorosan a vázhoz simulnak. A bal felkar és a jobb kézfej csontjai bolygatottak. A bal kézfej in situ. A szeméremcsont törött. A lábak szorosan egymás mellett, a lábfejek csontjai nincsenek meg.

44. sír

Tájolás: Ny–K 255°. A vállcsontoktól „lefelé” van a nyújtott helyzetű, hanyatt fekvő váz bolygatott maradéka a szelvényben. A jobb felkar kissé eltart a törzstől, alkar medencére hajtva. A kézfejek csontjai nem voltak meg. A csípőcsontok törtek, a szeméremcsont szintén. A combcsontok in situ.

45. objektum

60 cm hosszú 20–30 cm széles csont-
halom, amely egy törött koponyából, törött medencéből, felkarcsontból, törött állkapocsból és bordákból áll.

46. sír

Tájolás: Ny–K 267°. Nyújtott helyzetű hanyatt fektetett váz maradéka, amely a mellkas közepétől „lefelé” volt a szelvényben. Erősen bolygatott. A gerinc és a bal combcsont, valamint a bal oldali bordák in situ. A többi csont nem volt meg, vagy hiányos volt.

47. objektum

130 cm hosszú 25–30 cm széles, Ny–K-i irányban álló csont-
halom: 2 db koponya darabjaiból 1 db ép koponya, valamint hosszúcsontok, medencecsontok. A 46. és 49. objektumok között helyezkedett el.

48. objektum

1 db törött koponyából, felkarcsontból és csípőcsontból, valamint bordákból álló csont-
halom.

49. sír

Tájolás Ny–K 264°. Nyújtott helyzetű hanyatt fekvő váz, amely a gerinc közepétől lefelé volt a szelvényben. Alig bolygatott, csak a szeméremcsont törött. A

lábszárcsontok közepétől lefelé a 48. objektum alá nyúltak. A csípőcsontok töröttek. Mindkét térdkalács in situ.

50. sír

Tájolás: Ny–K 255°. Hanyatt fekvő, nyújtott helyzetű váz, amely a combcsontoktól lefelé kívül esett a szelvényen. A koponya ép, fel van támasztva, enyhén jobb oldalára billen az alsó állkapocs helyén. A kulcsontok „enyhe” V alakban állnak. A jobb mellkas alsó részét, a medence összes csontját, valamint a jobb láb minden csontját újkori beásás semmisítette meg. A bal kar szorosan a váz mellett, a kézfej ép, az is nyújtva. A jobb felkarcsont nem volt meg. A szegycsont a helyén.

51. sír

Tájolás: Ny–K 246°. Szorosan az 50. objektum bal oldalán nyújtott helyzetű, hanyatt fekvő váz, amely a combcsontoktól felfelé volt a szelvényben. Koponyája törött, erősen jobbra billent. A kulcsontok szinte függőlegesek, a jobb felkarcsont mégis enyhén eltart a váztól. A karok szorosan a váz mellett, a kézfejek csontjai a combcsontok felső végén. A szegycsont ép, in situ. A gerincoszlop „S” alakú. A combcsontok teljesen párhuzamosak egymással.

52. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz erősen bolygatott maradéka. Mindössze a medence töredékes csontjai, néhány csigolya és az alkarok maradtak meg.

53. objektum

3 db koponyából, hosszúcsontokból, medencedarabokból álló csontalom.

54. sír

Tájolás: Ny–K 250°. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz eredeti helyén. A térdektől lefelé a szelvényen kívül esett. A koponyát feltámasztották, alsó állkapocs in situ, a fogak vágófelületei kopottak. A koponya törött. A felkarok a váz mellett, az alkarokat egymásra hajlították. A gerinc „S” alakú, a medence enyhén torzult.

55. objektum

Törött koponyából, medencecsontokból, csigolyákból álló csontalom.

56. objektum

Koponyákból, hosszúcsontokból, medencecsontokból, bordákból álló csontalom.

57. objektum

ÉK–DNy irányú csontalom, ami 2 koponyából, hosszúcsontokból, egy medencecsont darabjaiból állt.

58. objektum

Kövekből, egy törött koponyából, hosszúcsontokból, egy medencecsont töredékeiből álló csontalom, a 77. objektum É-i oldalán.

61. sír

Tájolás: Ny–K 255°. A lábszártól felfelé kívül esett a szelvényen. Eredeti helyükön csak a jobb lábszárcsontok, a jobb lábfej csontjai, valamint a bal szárkapocscsont maradtak meg a vázból.

62. sír

Tájolás: Ny–K 263°. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű gyermekváz bolygatott maradéka. A koponya nincs meg, bal kar hiányzott, a bal csípőlapát, valamint mindkét láb csontjait későbbi beásás semmisítette meg. A bal kar és kéz csontjai épek in situ, szorosan a váz mellett helyezkedtek el. A meglévő jobb kulcsont enyhén „felhúzza”.

63. sír

Tájolás: Ny–K 277°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely medencecsontjától lefelé esett a szelvénybe. Sírfoltja és sírgödre jól megfigyelhető. A sírt a sárga altalajba ásták. A gödör szűkösön követi a váz vonalait, csípőtől lefelé elkeskenyedik. A váz szelvényben levő része ép in situ. A jobb kéz csontjai a combcsont mellett, a bal kéz csontjai a bal combcsontnál, a bal alkar csontjai a bal csípőlapáton találhatók.

64. sír

Tájolás: Ny–K 245°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől felfelé esett a szelvénybe. Sírgödre 27 cm mély. A koponya és a nyakcsigolyák hiányoztak. A felkarcsontok az in situ váz mellett.

65. sír

Tájolás: Sírgödör: 275°, váz: 290°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett gyermek váza, amely a mellkas közepétől lefelé kívül esett a szelvényen. Sírgödre 5–8 cm mélységű volt. A sír és a váz tájolása közötti különbség feltehetően a halott temetésekor elmozdult korporsó miatt alakult ki. A koponya a bal oldalon feküdt, az alsó állkapocs eredeti helyén.

66. sír

Tájolás: Ny–K 270°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől lefelé kívül esett a szelvényen. Sírgödre 5–8 cm mélységű volt. A sír és a váz tájolása közötti különbség feltehetően a halott temetésekor elmozdult korporsó miatt alakult ki. A koponya a bal oldalon feküdt, az alsó állkapocs eredeti helyén.

tetett in situ váz, amely a combcsontoktól lefelé volt a szelvényben. A kezek csontjai a combcsontok felső végénél, azok mellett. A lábfejek csontjai enyhén bolygatottak.

67. sír

Tájolás: Ny–K 277°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől felfelé esett a szelvénybe. A koponya enyhén bal oldalára billent, az alsó állkapocs, kissé elmozdulva, a helyén volt. A mellkas enyhén bolygatott, a jobb felkarcsont elmozdult a helyéről.

68. sír

Tájolás: Ny–K 259°, férfi(?) Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz, amelynek alsó bordáitól lefelé eső része volt a szelvényben. A combcsontoktól lefelé a vázat későbbi beásás semmisítette meg, a váz maradéka in situ. Az alkarcsontok a jobb oldalon, a medence alatt, a kéz csontjai a combnyak környékén feküdtek.

69. sír

Tájolás: Ny–K 252°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely mellkasának közepétől felfelé volt a szelvényben. Erősen bolygatott. Koponyája nagy részét bolygatás semmisítette meg. Alsó állkapcsa in situ. Jobb oldala bolygatott, a váll és a kar csontjai nem voltak meg. A bal kulcsont in situ, szinte vízszintesen áll, a bal oldal ép, bolygatatlan. A felkarcsont a váz mellett.

70. sír

Tájolás: Ny–K 257°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amelyet térdtől lefelé feltehetőleg a 69. objektum semmisített meg. Koponyája nincs, de a nyakcsigolyák épek, in situ helyzetben. Az alsó állkapocs töredékei a nyaki gerinc jobb oldalán. A kulcsontok vízszintesen állnak. Karok a vázhoz simulnak, a jobb alkar szorosan a medence külső oldalán. A kézcsonok a combcsont felső részénél kissé bolygatottak.

71. sír

Tájolás: Ny–K 261°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett gyermek vázának maradéka. A koponya és a mellkas jobb oldalának csontjai a jobb karcsontokkal együtt megsemmisültek. A bal felkar csontjai eredeti helyükön, szorosan a váz mellett-alatt voltak. Mindkét kézfej csontjai eredeti helyükön, a csípőlapátok külső oldala mellett szorosan találhatóak. A lábak csontjai in situ, a lábfejek csontjai hiányoztak.

72. objektum

Koponyából, hosszúcsontokból, néhány csigolyából

és egy állkapocs töredékeiből álló csonthalom, szorosan a 71. objektum bal oldala mellett.

73. sír

Tájolás: Ny–K 250°, 1–2 éves gyerek. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett gyermekváz. In situ a lábfejsontok kivételével, amelyek nem voltak meg. A koponya jobb oldalára fordult. Az alsó állkapocs eredeti helyén. A kulcsontok közel vízszintes helyzetűek, enyhén eltartanak a váztól. A karcsontok nyújtva, a lábsontok egyenesek, egymással párhuzamosak.

74. objektum

Ny–K-i irányú, egy törött koponyából, 2 db alsó állkapocsból és hosszúcsontokból álló halom.

75. sír

Tájolás: Ny–K 249°. Nyújtott, hanyatt fektetett váz erősen bolygatott maradéka, amelynek jobb oldalát a 74. objektum elvitte. A váz bal oldali mellkasi csontjai, a felkar és alkarcsontok ugyanezen az oldalon, valamint a bal csípőlapát volt még eredeti helyén, a váz többi részét későbbi beásások bolygatták.

76. sír

Tájolás: Ny–K 258°. Nyújtott, hanyatt fektetett váz, amely a medence közepétől lefelé esett a szelvénybe. A szeméremcsont törött. A jobb combcsont kifordult a helyéről, a jobb láb többi csontja is elmozdult.

77. sír

Tájolás: Ny–K 266°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, bolygatott állapotban. A medencecsonttól lefelé a szelvényen kívül volt. A koponya törött, de eredeti helyén volt. Az alsó állkapocs in situ. A jobb kulcsontokat és a mellkas jobb oldalát későbbi bolygatás vitte el. A gerincoszlop enyhe „S” alakban meghajlott. A bal felkarcsont szorosan a váz mellett, a jobb kézfej csontjai a bal oldali mellkas alsó részén (keresztbe fektetett alkar). A mellkas bal oldalának alsó részén korongolt, vörösre égetett fazék töredéke.

78. sír

Tájolás: Ny–K 271°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a medencétől felfelé esett a szelvénybe. A koponya törött, enyhén jobb oldalára billent. A kulcsontok „V” alakban álltak. A bal felkarcsont a váz mellett, a jobb enyhén eltartott attól. A bal alkarcsont visszahajlítva a mellkasra, a bal kézcsonok a mellkas bal oldalán, a jobb alkar és kézcsonok a váz mellett.

79. sír

Tájolás: Ny–K 261°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett, bolygatott váz. A csípőcsontoktól lefelé ép. A bal alkar csontjai a medencecsonton keresztben, a kezek csontjai a medencében. A combcsontok épek, egymással párhuzamosak. A lábszárak csontjai eredeti helyükön. Mindkét bokacsont befelé mutat a másik lábszár felé.

80. sír

Tájolás: É–D 340°. Koporsós sír, a koporsó és a váz tájolása megegyezik, a többi sírra merőleges. Ez a sír vágja a 79. sírt. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Derékától lefelé újkori bolygatás semmisítette meg. A koponya törött, enyhén jobb oldalára billent. Az állkapocs in situ, de lebillent. A kulcsontok közel vízszintes helyzetben, a felkarcsontok a vázzal párhuzamosak, de nem simulnak ahhoz. Mindkét alkarcsontja a mellkas alsó részén, egymáson keresztbe fektetve, a kezek csontjai szintén.

81. sír

Tájolás: Ny–K 251°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett gyermek bolygatott váza. A koponyáját egy másik sír koponyája vitte el a 81. objektum koponyájából csak az alsó állkapocs maradt meg eredeti helyzetben. A jobb felkarcsont enyhén eltart a váztól, a bal szorosan a váz mellett. A jobb alkarcsontok a kéz csontjaival együtt a jobb csípőlapáton. A bal alkarcsontok párhuzamosak a vázzal. A mellkas közepén a bordák, és csigolyák egy részét bolygatás vitte el. A csípőlapátoktól lefelé a váz többi része nem volt meg.

82. sír

Tájolás: sírgödör – Ny–K 266°, váz – Ny–K 258°. Sírgödre jól elvált, kibontható volt. Nyújtott helyzetű hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől felfelé esett a szelvénybe. A mellkas bal oldala, karcsontjai hiányoznak. Koponya in situ, az alsó állkapocs leesett. A jobb kulcsont vízszintes, a jobb felkarcsont szorosan a váz mellett.

84. sír

Tájolás: Ny–K 252°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a csípőlapátoktól felfelé volt a szelvényben. Koponyája törött, de in situ. A koponya hátrabillent, az alsó állkapocs leesett. A kulcsontok „V” alakban állnak. A fel- és alkarcsontok szorosan a váz mellett. A szegycsont ép, de balra elmozdult a helyéről. Mindkét alkarcsontja a megfelelő csípőlapátok alatt.

85. sír

Tájolás: Ny–K 268°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fe-

tetett váz, amely combnyaktól lefelé volt a szelvényben. A jobb láb térdnél bolygatott, a két lábfej csontjai egymást keresztezik.

86. sír

Tájolás: Ny–K 258°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a térdtől felfelé van a szelvényben. Koponyája nincs meg. A bordák bolygatottak, a felkarcsontok nincsenek meg. A jobb alkar csontjai a jobb csípőlapáton a kézfej csontjai in situ a keresztcsonton. Bal kar ép a váz mellett, de nem szorosan. Kézfej nyújtva.

87. sír (3. ábra)

Tájolás: Ny–K 260°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a gerincoszlop közepétől lefelé volt a szelvényben. Karok a test mellett, ujjcsontok a combcsonton.

Melléklet:

1. Bronz huzalgyűrű a bal kéz középső ujján
2. Egymásra hajló szárú bronz huzalgyűrű a szeméremcsontnál

88. sír (3. ábra)

Tájolás: Sírgödör és váz megegyezik Ny–K 258°. Sírgödör mélysége 20–30 cm. Szabályos, lekerekített sarkú téglalap alakú. Koporsós temetkezés, a koporsó formája jól kivehető a kibontott sír fenekén. A koponya törött, enyhén bal oldalára billent. A nyújtott testhelyzetű hanyatt fektetett váz in situ, térdtől felfelé esett a szelvénybe. A váz a hosszúcsontok és a koponya kivételével rossz megtartású. A mellkas csontjai láthatóan érintetlenek, de teljesen szétmállottak. Karok a váz mellett szorosan, alkarcsontok a medencébe helyezve. Combcsontok párhuzamosak.

Melléklet:

1. A koponya jobb oldalán „S” végű ezüst hajkarika. Körátmetszetű vastag huzalból, végén lapított kettes „S” formára kalapálva.
2. Koponya alatt kisméretű ezüst hajkarika. „S” vége törött.
3. A medence alsó részén kör átmetszetű ezüsthuzalból készült gyűrű negyedrésze.
4. A bal combcsont belső oldalán ezüsthuzalokból fonott gyűrű.

90. sír

Tájolás: Ny–K 257°. Hanyatt fektetett nyújtott testhelyzetben eltemetett gyermek mellkasi része, a váz többi csontjai hiányoznak.

91. sír

Tájolás: Ny–K 259°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fe-

tetett váz. A koponya hiányzott, csak az alsó állkapocs összetört darabjai maradtak meg, azok sem eredeti helyükön. A kulcscsontok enyhe „V” alakban álltak. A felkarcsontok a váz mellett. A váz jobb oldala megsüllyedt, vagy mert egy korábbi beásásra helyezték a sírt, vagy későbbi állatjárat bolygathatta azt meg. A jobb alkarcsont és a kézfej csontjai a medencében. Bal alkar a vázhoz simult, a kézcsontok a combcsont külső oldalán nyújtva. A váz a térdektől felfelé esett a szelvénybe.

92. sír

Tájolás: Ny–K 251°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a későbbi bolygatások miatt erősen hiányos volt. A két combcsont és a lábszárcsontok, valamint a bal lábfej csontjai eredeti helyzetben.

93. sír

Tájolás: Ny–K 230°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz bolygatott maradéka. A combcsontok felső harmadától felfelé esett a szelvénybe. Koponyája hiányzik, csak az alsó állkapocs in situ. A váz a tőle É-ra levő meszesgödör szélével közel párhuzamos. A kulcscsontok és a felkarcsontok, valamint a jobb alkar- és kézcsontjai megsemmisültek. A bal alkar a bal csípőlapát alatt, a kézcsontok nyújtva a váz mellett. A gerinc alsó harmada erős görbületet mutat. A szeméremcsontok töröttek.

94. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől felfelé esett a szelvénybe. A koponya törött, az alsó állkapoccsal együtt eredeti helyén volt. A kulcscsontok „V” alakban álltak. A jobb felkarcsont hiányzott, a bal szorosan a váz mellett.

95. sír

Tájolás: Ny–K 250°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely erősen bolygatott. A koponya nincs meg. A nyakcsigolyák, kulcscsontok és a mellkas felső részének csontjai bolygatottak. Mindkét kar szorosan a váz mellett, a bal kéz csontjai a medencében. A gerinc hiányos, a hát közepén erősen görbült. A szeméremcsontok töröttek. A bal láb csontjai hiányoztak, a jobb lábból eredeti helyén csak a combcsont maradt meg.

96. sír

Tájolás: anya Ny–K 260°, gyermek Ny–K 258°. Kettős temetkezés, anya gyermekével. A gyerek 1–2 éves. Mindkét váz nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett.

Anyja: A koponya törött, de eredeti helyén az alsó

állkapoccsal együtt. A fej enyhén jobbra fordult. A kulcscsontok „V” alakban álltak. A bal felkarcsont hiányzott, feltehetőleg a mostani gázvezeték árka vitte el. A jobb felkarcsont szorosan a váz mellett, a jobb alkarcsontok eltartanak a váztól, a kézcsontok a gyermek feje alatt. A medence ép. A combcsontok enyhén összetartanak, a lábszárcsontok szintén. A lábfejek kifelé fordítva, a bal lábfej csontjait a közműárok elvitte.

Gyermek: Anyja jobb oldalához fektették szorosan a combcsont és a lábszárcsontok mellé. A koponya enyhén oldalra billent, az alsó állkapocs a helyén. A mellkas csontjait állatjárat bolygatta meg. A jobb felkar hiányzott. Az alkarcsontok a felkarcsont helyén voltak (temetéskor a visszahajlott alkart és kezét a mellkasra helyezték). A bal kar a váz mellett, az alkarcsontok a medencére helyezve, a kézcsontok a medencében. A lábak csontjai épek, és eredeti helyükön. A két lábfej csontjai nem voltak meg.

97. sír

Tájolás: Ny–K 263°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz későbbi beásások által bolygatott maradványa. A koponya bal oldalára dőlt, az alsó állkapocs leesett. A jobb kar és kéz csontjai hiányoztak. A bal karcsontok in situ nyújtva a váz mellett, ujjcsontok szintén. A jobb csípőlapát hiányzott, a bal ép. A lábak csontjai megsemmisültek.

98. sír

Tájolás: Ny–K 247°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől lefelé esett a szelvénybe. Felkarcsontok szorosan a váz mellett, a bal alkar a csípőlapát alatt, jobb alkarcsontok a medencére helyezve, a jobb kéz csontjai a medencében. A medence törött. A combcsontok egymás felé tartanak, térdnél összeérnek. A lábfejek csontjai a bal lábközépcsontok kivételével bolygatottak.

99. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Nyújtott, hanyatt fektetett, erősen bolygatott fiatal gyermek mellkasa. A koponya és a többi rész hiányzott.

100. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Nyújtott, hanyatt fektetett váz. Koporsós sír, amelynek a vázzal egyezik a tájolása. 3–5 éves gyermek, koponyája törött, az alsó állkapocs leesett. A mellkasi részt, valamint a jobb alkar környékét állatjárat bolygatta meg. Felkarcsontok a vázzal párhuzamosak, alkarcsontjai szétmállottak. A medence is rossz megtartású, combcsontjai görbék, szinte teljesen „O” alakúak. Alsó lábszárcsontok épek. A lábfejek kifelé fordultak.

101. sír

Tájolás: Ny–K 253°. Nyújtott, hanyatt fektetett váz erősen bolygatott maradéka. Koponya, felkarcsontok, mindkét láb összes csontja megsemmisült. A mellkasi csontok nagy része hiányzik. A gerincoszlop, a bal oldali hátulsó bordák, a bal alkarcsontok és a medence bal oldala ép és eredeti helyén feküdt. A gerinc felső része erősen ferde, a bal alkarcsontok a medencében.

102. sír

Tájolás: Ny–K 259°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz bolygatott maradéka. Hiányoztak: koponya, a bal kar és kéz csontjai, a jobb combcsont közepétől a jobb láb csontjai. A mellkasi rész alig bolygatott, a kulcsontok enyhe ívű „V” alakban álltak. A bal felkarcsont a vázzal párhuzamos. A gerincoszlop enyhén görbült.

103. sír

Tájolás: Ny–K 248°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz bolygatott maradéka. A koponya törött, az alsó állkapocs leesett. A mellkas jobb oldalát, a jobb kulcsontot és a gerinc középső részét későbbi sír bolygatta meg. Felkarcsontok a váz mellett, a bal alkar csontjai ugyanúgy, a jobb alkarcsontok elmozdultak. A bal csípőlapátot és a lábak csontjait, a jobb combcsont egy darabjának kivételével, egy újkori gödör semmisítette meg.

104. sír

Tájolás: Ny–K 253°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a lábszárcsontok közepétől felfelé volt a szelvényben, bolygatott. A koponyát újkori beásás semmisítette meg. A jobb felkar és a teljes bal kar csontjai megsemmisültek. A bordák épek, eredeti helyükön voltak. A gerinc közepénél elmozdultak a csigolyák. A jobb alkarcsontok a jobb csípőlapáton nyugodtak. A szeméremcsont törött. A combcsontok enyhén összetartanak, a bal törött. A lábszárcsontok párhuzamosak, töröttek.

105. sír

Tájolás: Ny–K 250°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Koponyája hiányzott, az alsó állkapocs in situ. Kulcsontok enyhén „V” alakban. A jobb kar csontjai ugyancsak hiányoznak, a kézfej csontjai a combcsont felső részénél voltak. Feltételezhető, hogy az elhunyt karját szorosan a test mellé fektették, miként az a bal karral is történt; a bal felkarcsont a vázhoz simult, az alkarcsontok a bal csípőlapát alatt, a bal kéz csontjai a bal combcsont felső részénél találhatók. A mellkas és a medence csontjai eredeti helyükön. A

lábak csontozata, a bal láb elveszett csontjainak kivételével, ép.

106. sír (4., 6. ábra)

Tájolás: Ny–K 250°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a combcsontok alsó részétől felfelé volt a szelvényben. A koponya megsemmisült, csak az alsó állkapocs maradt meg, az sem eredeti helyén. A nyakcsigolyák és a medencecsont között minden az eredeti helyén feküdt. Mindkét felkarcsont a váz mellett, jobb alkarcsontok a jobb csípőlapát alatt, a jobb kéz csontjai in situ a combcsont mellett. Bal alkarcsontok a bal csípőlapáton. A medence törött, mindkét combcsont kimozdult a helyéről.

Melléklet:

8 db „S” végű ezüst hajkarika, átm.: 2,5 cm, ill. 4 db átm.: 1 cm

14 db kalcit- (?) gyöngy

6 db csontgyöngy

1 db bronz huzalgűrű

3–3 hajkarika, két kicsi, 1 nagy helyezkedik el két csoportban.

A gyöngyök vagy hajfonatban, vagy pedig nyakláncra fűzve lehettek eredetileg. Egymás közelében, a nyaki csigolyák jobb oldalán kisebb csoportban 8 db kalcit- és 2 db csontgyöngy helyezkedett el.

A sír felszedésekor az alsó állkapocs alatt 4 db hordó alakú csontgyöngyöt találtunk, amelyek szabályos félkör alakban helyezkedtek el. A 3. csigolya bal oldala alatt egy lapított végű hajkarikát és egy kalcitgyöngyöt találtunk, a 4. és 5. csigolya alatt egy újabb kalcitgyöngyöt.

107. sír

Tájolás: Ny–K 251°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amelyet későbbi beásás bolygatott meg. Koporsójának É-i, hosszanti oldala majdnem a sír teljes hosszában jól megfigyelhető. A koporsó és a váz tájolása megegyezett. A koponya törött, jobb oldalán feküdt. Az alsó állkapocsot és a váz teljes jobb oldalát újkori gödör bontotta el. A váz maradéka a koporsó É-i oldalához csúsztott.

108. sír (3. ábra)

Tájolás: Ny–K 258°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Koponyája törött, bolygatott, alsó állkapocs leesett. A mellkasi rész is erősen bolygatott. A jobb felkarcsont nem volt meg, bal felkarcsont szorosan a váz mellett. Jobb alkarcsont a jobb csípőlapát alatt, bal alkarcsont a medence bal oldali részében. A szeméremcsontok töröttek, de mérhető a távolságuk: 11 cm. A lábak csontjai épek és helyükön vannak, kivétel a két lábfej, amelyeket későbbi beásás semmisített meg.

Melléklet:

A jobb combcsont belső oldalán a csont közepénél, zöldre színeződött ujjpercek között nyitott bronz huzalgűrű, kör átmetszetű. (3. ábra)

109. sír

Tájolás: Ny–K 274°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Enyhén bolygatott. A koponya ép, nincs feltámasztva, az alsó állkapocs leesett. A felkarcsontok a váz mellett szorosan. A bal alkarcsontok az alsó bordákon keresztbe fektetve, az ujjcsontok a jobb csípő környékén. A jobb alkar elmozdult, de eredeti helyzetben nyújtva lehetett a váz mellett. A jobb csípőlapát és combcsont elmozdult, feltehetőleg állati járat következtében. A bal láb csontjai eredeti helyükön, a jobb lábszárcsont in situ. Mindkét lábfejből csak a boka-csont maradt meg. Felszedésekor, a koponya alatt koporsómaradványokat találtunk.

111. sír

Tájolás: Ny–K 248°. Hanyatt fektetett, nyújtott testű váz, amely koponyájának aljától lefelé esett csak a szelvénybe. Felkarcsontok a váz mellett, alkarcsontok nyújtva a váz mellett, a bal kéz csontjai megsemmisültek. A jobb kézcsontok nyújtva a combcsont mellett, de bolygatottak. A jobb csípőlapát nem volt meg. A két combcsont enyhén összetart, jobb lábszárcsontok nincsenek, a bal lábszárból csak a szárkapocscsont felső része maradt meg.

Melléklet:

4 db koporsószeg, oldalanként 2, a jobb oldalon: a felkarcsont alsó harmadánál, hegyével a váz felé, arra merőlegesen, ill. a combcsont közepénél, hegyével a váz felé, a bal oldalon: a bal alkarcsont közepénél hegyével a váz felé, félig a csontok alatt, a bal combcsont alsó végénél, hegyével a váz felé.

112. sír

Tájolás: Ny–K 250°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely erősen bolygatott. A koponya törött, fel van támasztva, bal felé elbillent. Alsó állkapocs a helyén. A váz jobb oldala és mellkasa bolygatott. A bal kulcscsont meredek szögben áll, a bal felkarcsont el-tart a váztól, jobb alkarcsontok a mellkas alsó részén és a medencében, a kéz csontjai a medence jobb oldalán felső részén. A bal kar és kéz csontjai hiányoztak. A medence majdnem ép, a szeméremcsontok töröttek. A vázat a medencétől lefelé későbbi beásás semmisítette meg.

113. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a combcsontok felső harmadától lefelé volt csak meg a szelvényben. A lábcsonatok épek és eredeti helyükön vannak. A jobb láb csontjai „térdben” meghajtva. Feltehetőleg temetés után, a koporsóban mozdult el így.

115. sír

Tájolás: Ny–K 256°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas felső részétől lefelé volt csak meg a szelvényben, erősen bolygatott. A mellkas is bolygatott. A bal alkarcsontok keresztben feküdtek a vázon. A jobb alkarcsontok a váz mellett párhuzamosan töröttek, a kézfej csontjai a jobb csípőlapát mellett. Feltehetőleg nő, mert a szeméremcsontok kb. 8–10 cm távolságra vannak egymástól. A jobb combcsont hiányzik, a bal a helyén. Több lábcsontot nem találtak.

116. sír (4., 7. ábra)

Tájolás: Ny–K 258°, gyermek. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Jól megfigyelhető volt a lekerekített sarkú, téglalap alakú sírfolt, amelynek tájolása megegyezik a vázzal. A váz jobb oldalát későbbi beásás bolygatta meg. A koponya törött, bal oldalán fekszik. Az alsó állkapocs elmozdult a helyéről. A jobb kar csontjai hiányoznak. A bal felkarcsont szorosan a váz mellett. A bal alkarcsontok merőlegesek a felkarcsont-ra, a bordák alatt, ill. a jobb kézcsontok keresztbe fektetve a vázon. A jobb kézcsontok a medencében. A medence jobb oldala, valamint a jobb combcsont hiányzott.

Melléklet:

1. A nyaki gerinc jobb oldalán 12 db színes pasztagyöngy egy csoportban.
2. A medencében lévő jobb kéz gyűrűsujján bronzhuzalból készült nyitott gyűrű, amelynek végei átfedik egymást
3. A koponya alatt bronzhuzalból készült fülbevaló, amelynek végei összeérnek

117. sír

Tájolás: Ny–K-i, pontosabban nem mérhető.

Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz erősen bolygatott maradványa. Csak az alsó lábszárok, valamint a lábfejsontok egy része maradt meg, az is bolygatott.

118. sír

Tájolás: Ny–K 267°, nő(?). Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a gerincoszlop közepétől lefelé van a szelvényben. A váz jobb oldalán koporsó nyomai látszanak. Az alkarcsontok egymáson keresztbe helyezve a medencében, a szeméremcsont törött. A

combcsonatok in situ, enyhén összetartanak. A lábszárcsontok épek, párhuzamosak. A jobb lábfej csontjai nincsenek meg. A bal lábfej csontjai bolygatottak.

119. sír

Tájolás: Ny–K 238°, férfi (?). Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a felkarcsontok felső harmadától lefelé maradt csak meg a szelvényben. Sírgödör jól megfigyelhető, kb. 35–40 cm mély, tájolása megegyezik a vázéval. Nyomokban a koporsó is megfigyelhető. A felkarcsontok szorosan a váz mellett. A jobb alkarcsontok a váz mellett, a kéz csontjai nyújtva a combcsont felső része mellett. Bal alkarcsontok a medencében, a kéz csontjai a szeméremcsont környékén. A szegycsont megvolt, de elmozdult a helyéről. A gerinc alsó része görbe, a medencecsont is enyhén ferde. A combcsontok helyükön, egymással párhuzamosak. A jobb lábszárcsont kimozdult a helyéről, a bal in situ. Mindkét lábfej kifelé fordult.

120. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, erősen bolygatott, hiányos. A 121. sír vágta el. In situ helyzetben a bal lapocka, a bal felkar és alkar, a bal comb és lábszárcsont.

121. sír

Tájolás: Ny–K 252°. Sírgödör és koporsómaradványok, amelyek tájolása azonos, mélységük 40 cm. A gödörben összekeveredett csontok, törött koponya, törött medence, karcsontok.

122. sír

Tájolás: sírgödör – Ny–K 236°. A szelvénybe a sírgödör koponya felőli (Ny-i) része esett. A vázból csak a törött koponya volt meg. A sírgödör 20–30 cm mély.

Melléklet:

Párta. A koponya felett két ívelt darabban maradt meg. Vékony rézhuzalból sűrűre font vezetősál képezi a vázát, amelyben apró gyöngyök, spirálisan felcsavart drótygyöngyök és apró, korong alakú lemezek vannak rögzítve, fonva.

123. sír

Tájolás: Ny–K 238°. Sírgödörre jól látható, 40–50 cm mély. Koporsónyomok az oldalán, tájolásuk megegyezik. Törött és bolygatott koponya esett csak a szelvénybe.

124. sír

Tájolás: Ny–K 247°. Hanyatt fektetett, nyújtott helyzetű váz, a 33. objektummal (meszesgödör) erősen bolygatott. A gerinc alsó része és a medence volt csak

a szelvényben. A bal alkarcsontok a medencében, a kéz csontjai a jobb csípőlapáton.

125. sír

Tájolás: Ny–K 228°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amelyet a gerinc alsó harmadától felfelé a 33. objektum átvág. Térdtől lefelé a szelvényen kívül volt. Mindkét alkarcsont a váz mellett szorosan. A bal kézcsontok nyújtva a combcsont mellett.

126. sír (5., 8. ábra)

Tájolás: Ny–K 262°, gyermek. Hanyatt fekvő nyújtott testhelyzetű váz. Koponya töredezett, a váz erősen bolygatott. Csak néhány csigolya, borda, bal kulcsont és a bal felső kar maradt meg.

Melléklet:

8 db „S” végű hajkarika
19 db karneolgyöngy

127. sír

Tájolás: Ny–K 257°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a szeméremcsonttól felfelé volt a szelvényben. Lekerekített sírgödörre 10–15 cm mélységig volt megfogható. A koponya bal oldalán feküdt az alsó állkapoccsal együtt. A jobb kulcsontot, lapockát, pár bordát és csigolyát állatjárat bolygatta meg. A felkarcsontok a váz mellett, az alkarok csontjai úgyszintén. A medence ép.

128. sír

Tájolás: Ny–K 244°. Nyújtott helyzetű hanyatt fektetett váz, amely a combcsontok felső harmadától lefelé volt a szelvényben. A combcsontok párhuzamosak. A jobb sípcsont kimozdult helyéről, alsó fele hiányzott, a jobb szárkapocscsont törött, de helyén volt. A bal lábszárcsontok eredeti helyükön. A bal lábfejcsontok bolygatottak a jobb lábfejcsontok hiányoznak.

129. sír

Tájolás: Ny–K 264°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a szeméremcsontoktól lefelé megsemmisült. A koponya törött bal oldalára fordult, az állkapocs a helyén. A kulcsontok „V” alakban állnak. A felkarcsontok a váz mellett, a bal enyhén eltart a váztól. Az alkarcsontok a medence felső részén, keresztbe fektetve azon és egymáson is. A gerinc „S” alakban elferdült, a csigolyákat az ágyéki részben állatjárat bolygatta meg. A szeméremcsontok törtek.

130. sír

Tájolás: Ny–K 248°, gyermek. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Bolygatott, koponyája a bal kar- és lábsontjai, medencéjének bal oldala megsemmisült.

misült. A jobb kar csontjai a váz mellett. A jobb combcsont *in situ*.

131. sír (5. ábra)

Tájolás: Ny–K 255°, gyermek. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett gyermek váz, amely a gerinc közepétől felfelé van a szelvénybe. Erősen bolygatott. Koponyája hiányzik. A mellkas jobb oldalának csontjai és a karcsontok is hiányoztak, jobb oldali bordák bolygatottak.

Melléklet:

1. A nyaki gerinc jobb oldalán 2 db ezüst „S” végű hajkarika, amelynek „S” vége a koponya irányába áll.
2. Mellette törött „S” végű hajkarika darabja (az „S” vég és egy 1,5 cm-es darab).

132. sír

Tájolás: Ny–K 252°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől lefelé volt a szelvényben. Mindkét kar és kéz csontjai a váz mellett nyújtva, a jobb alkar egyik csontja kimozdult helyéről. A gerinc „S” alakban görbült, a medence ép. A combcsontok enyhén összetartottak, a lábszárcsontok párhuzamosak. A lábfejsontokból csak a jobb boka és jobb sarokcsont maradt meg.

133. sír

Tájolás: Ny–K 254°. Hanyatt fekvő nyújtott testhelyzetű váz, amelynek csak az alsó lábszárai vannak a szelvénybe. Lábfejek kifelé fordultak.

134. sír (5. ábra)

Tájolás: Ny–K 268°. Hanyatt fekvő nyújtott testhelyzetű váz, amely a mellkas közepétől lefelé szelvényen kívülre nyúlt. Koponya töredezett, állkapocs lebillent, felső karok párhuzamosan a test mellett.

Melléklet:

- 1 db ezüst S végű hajkarika (5. ábra)

135. sír

Tájolás: Ny–K 248°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől lefelé volt a szelvényben. A jobb alkarcsontok a váz mellett, a bal alkarcsontok keresztben a medence felső részén. Kéz- és ujjcsontok hiányoznak. A jobb szeméremcsont törött, a bal ép. A combcsontok enyhén összetartottak, a lábszárcsontok párhuzamosak. A jobb lábfej csontjai épek, a balból csak a boka és a sarokcsont.

136. sír

Tájolás: Ny–K 251°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a mellkas közepétől felfelé volt a szelvényben. Koponyáját, jobb lapockacsontját, jobb karjának és kezének csontjait egy újkori gödör semmisítette meg. Bal combcsontjának alsó harmadát, bal lábszár- és lábfejsontjait szintén újkori gödör semmisítette meg. Bal felkarcsontja a váz mellett, a bal alkarcsontok a bal csípőlapáton, a bal kézfej csontjai a medencében. A combcsontok enyhén összetartottak.

tetett váz, amely a combcsontok alsó harmadától felfelé volt a szelvényben. A koponya, a bal felkarcsont és a bal lapocka megsemmisült. A bal felkarcsontok és alkarcsontok a váz mellett, a jobb alkarcsontok szintén. A mellkas bal oldalát állatjárat bolygatta meg. A bal csípőlapát törött, a szeméremcsont ép. A combcsontok párhuzamosak.

137. sír

Tájolás: Ny–K 234°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely bokától felfelé volt csak a szelvényben. Koponyáját, jobb lapockacsontját, jobb karjának és kezének csontjait egy újkori gödör semmisítette meg. Bal combcsontjának alsó harmadát, bal lábszár- és lábfejsontjait szintén újkori gödör semmisítette meg. Bal felkarcsontja a váz mellett, a bal alkarcsontok a bal csípőlapáton, a bal kézfej csontjai a medencében. A combcsontok enyhén összetartottak.

Melléklet:

3 db koporsószeg: a bal felkarcsont tetejénél hegyével a váz felé, a bal combcsont alatt arra merőlegesen hegyével a váz felé, a jobb térdkalács felett hegyesszögben a csonttal, hegye kifelé.

138. sír

Tájolás: DNy–ÉK 220°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a medencétől lefelé volt a szelvényben. Lekerekített sarkú, téglalap alakú sírgödörnek mélysége 15–45 cm. Párhuzamosan álló comb- és lábszárcsontok. A bal lábfejből csak a sarokcsont maradt meg. A jobb lábfej nagy része megvolt, de bolygatott volt.

139. sír (5. ábra)

Tájolás: Nem mérhető.

Csak a koponya maradt meg, az is törött. A nyakcsigolyák hiányoznak, újkori gödör semmisítette meg a vázat.

Melléklet:

Felszedéskor a tarkó tájékán a koponya alatt 1 db ezüst „S” végű hajkarika, „S” vége törött. Karikája törött.

140. sír (5. ábra)

Tájolás: Ny–K 244°, nő. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz. Anya meg nem született gyermekével a medencéjében. A csecsemőváz fejjel a szeméremcsont felé áll (lehet, hogy az anya a szülésbe halt bele?). A koponya törött, jobb oldalán fekszik, az alsó állkapocs leesett. A bal alkar csontjait, valamint a bal csípőlapát és szeméremcsont egy-egy részét későbbi beásás bolygatta meg. A jobb kar csontjai szorosan a

váz mellett. A bal kulcscsont elmozdult a helyéről, a jobb in situ, függőleges közeli helyzetben. Az ágyéki csigolyákon a meg nem született gyermek rossz megtartású csontjai, a koponya a medence alsó részén, hozzáér a szeméremcsontoz. A szeméremcsontok közel egymáshoz. A combcsontok párhuzamosak. A jobb lábszárcsontok elmozdultak, a bal ép, helyén volt. A lábszárcsontok alsó részétől lefelé a váz a szelvényen kívülre esett.

Melléklet:

2 db ezüsthuzalból készült „S” végű hajkarika, a tarkótájékon. A karikák „S” vége bordázott.

2 db „S” végű hajkarika, amelyek „S” végei sérültek.

1 db pasztagyöngy.

141. sír

Tájolás: Ny–K 240°. Nyújtott helyzetű, hanyatt fektetett váz, amely a gerinc közepétől felfelé maradt meg a szelvényben. Bolygatott, koponyája, jobb karjának és kezének csontjai hiányoznak. Bal felkarcsont a vázzal párhuzamos, az alkarcsont a medence alá fut.

*

A temető és a templom a Séd árteréből kiemelkedő domb déli lejtőjén fekszik. A temető helyének dombon vagy annak lejtőjén való kijelölése gyakori a X–XI. századi Kárpát-medencében. Az esetek többségében a templom a falu legmagasabb pontján épül, de Királyszentistván temploma a domboldalon kapott helyet, aminek egyik fő oka lehetett, hogy a dombtető erősen erodált sziklás felszíne temetkezésre alkalmatlan. Árpád-kori település a templomtól keletre, a mai falu helyén fekszik.⁵

A feltárt temetőrészletben mindössze hét, épségben maradt sírt találtunk. Mivel a szelvény viszonylag keskeny volt, a bolygatatlan sírok nagy részének kisebb-nagyobb hányada a szelvényen kívülre esett vagy újkori beásás bolygatta meg. Értékelhető csontváz a 134 feltárt sírmaradványból mindössze hatvan volt, így a feltárt sírok, illetve sírrészletek jóval kevesebb, mint fele értékelhető régészeti szempontból.

Az utolsó sír 24,5 méterre D-re feküdt a templom szentélyétől. Templom körüli temetőt körülvevő körítőfálnak a szelvényben és a csatorna számára kiásott árokban sem találtuk nyomát. A temető sírjai – jellemzően a templom körüli temetőkre – igen szorosan helyezkednek el egymás mellett, sok a későbbi temetkezésekkel megbolygatott sír, nagyon sok a szórvány csont. A későbbi temetkezésekkel megbolygatott korábbi sírok csontjait a kiásott sírgödör két ol-

dalán, hosszanti sorokba rendezve helyezték el, egyik oldalra a koponyákat és másik oldalra a hosszúcsonthoz. A sírokat részben a korabeli temetkezésekkel, részben az új templom építéskor⁶ ásott meszesgödörrel és későbbi közműárkokkal bolygatták meg. Szelvényünk nyugati szélének teljes hosszában gázvezeték árka semmisítette meg a sírokat.

A sírok mélysége változó, a vázak több rétegben helyezkedtek el egymás fölött. A legmagasabban fekvő sírok 64–80 cm-re feküdtek a mai aszfaltút szintje, a jelenlegi járószint alatt.

A felszínhez közeli sírokban leletanyag nem volt, így csupán feltételezhetjük, hogy ezek a temető legkésőbbi sírjai. Ezen a szinten találtuk a koponyasorokat és csontkupacokat, és itt feküdt a gyereksírok többsége. Ezek a sírok nem érik el, vagy alig érik el a bolygatatlan altalajt, itt sírfoltokat csak ritkán észleltünk. Az alattuk lévő, lelet nélküli sírcsoportot már több esetben az altalajba ásták, de még itt is előfordulnak olyan temetkezések, amelyek nem érik el az altalajt. Ennél a sírcsoportnál fordul elő leggyakrabban a nyugat–keleti tengelytől erősebben eltérő tájolás. A temető déli szélén, a lejtő alján helyezkedtek el a legmélyebben fekvő sírok, amelyek átlagos mélysége 120–157 cm.

A XVII–XVIII. századi temetkezésekkel a kora középkori sírok jelentős részét elpusztíthatták. Furcsa, hogy a temető földjéből nem került elő, szórványként sem, késő középkori sírlelet. A temető leletekkel datálható legkorábbi sírjait minden esetben az altalajba ásták. Ezeket a későbbi temetkezésekkel csak egy esetben bolygatták meg. Mivel a korai sírok nem mindegyikében volt feltétlenül leletanyag, ez nem tekinthető általánosnak.

A szorosan egymás mellett lévő sírok többé-kevésbé szabályos sorokba rendeződve helyezkedtek el. Az sírok megoszlása a feltárt temetőrészletben nem egyenletes. A 8–11. és a 29–32. mérőpontok között a legsűrűbbek a sírok. Itt a leggyakoribb az egymásra temetkezés, a koponyasorok és csontkupacok többsége is itt található. Az 1–8. és a 19,5–23,5. mérőpontok közötti területen kevesebb a sír, egyenletesebb eloszlásuk. Ezeken a helyeken az egymásra temetés is kevesebb.

A szelvény közepén elhelyezkedő újkori meszesgödör sok sírt elpusztított, ezért itt egy nagyobb hiástust találtunk. (2. ábra)

A sírok döntő többsége nyugat–kelet tájolású. A nyugat–keleti tengelytől minimális eltérést mutatnak. Több esetben tapasztaltunk nagyobb eltéréseket. A Ny–K-i tengelytől nagyobb eltérést mutató sírok azonos szinten, egymás melletti csoportokban helyezkedtek el. A 24., 119., a 48., 102., a 135., 132. sírok

tájolása délnyugat–északkelet irányba mutat nagyobb kimozdulást a 63., 65., 66., 67. számú sírok csoportja északnyugat–délnyugat felé tér el nagyobb mértékben. Egy esetben előfordul a temető többi sírjára merőlegesen észak–dél tájolású sír. A drasztikusan eltérő tájolás okát nem tudjuk. (80. sír)

A mélyebben fekvő síroknál, ahol a sírgödört az al-talajba vágták, módunkban állt a sírgödör alakjának megfigyelése. A legmélyebbre ásott sírgödörök keskenyebbek, jobban követték a test formáját szinte meg-egyeztek a halott méreteivel. Hosszúságuk alig halad-ta meg a váz hosszát, a karok szinte hozzáértek a sírgödör széleihez. Ugyancsak a legmélyebben fekvő sírok közé tartozott három trapéz alakú, fejnél kiszé-lesedő sírgödör. (1., 3., 63.) A 3. és a 63. számú sírnál csak valószínűsíthetjük ezt a sírgödörformát, mivel a markoló a sír felső, vélhetően szélesebbik részét vitte el. Mindhárom esetben a láb felőli, keskenyebb sírvég legömbölyített. Az 1. számú sírnál, ahol a sír teljes egészében megmaradt, a fej felőli oldal is gömböly-dedre van kiképezve. Az ezeknél magasabban elhe-lyezkedő sírok gödrei szabályosabbak, nagyobb alap-területűek. A sírgödörök formája (az 1., 3., 63. sírok kivételével) lekerekített sarkú téglalap. A sírgödörök sarkai a magasabban fekvő síroknál szabályosabbak, a sírok sarkai kevésbé lekerekítettek. Összesen 24 eset-ben tudtunk sírgödört megfigyelni.

A feltárt temetőrészlet sírjai közül hétben bukkan-tunk koporsóra utaló maradványokra. Öt esetben a koporsó fájának kisebb-nagyobb részei maradtak meg, míg két esetben a koporsószegeket találtuk meg. A koporsós temetkezés főleg a temető későbbi korszá-kában lehetett általános, és vélhetően a nagyon szabá-lyos, kevésbé legömbölyített sarkú sírgödörök is kopor-sós temetkezésekre utalnak. Néhány esetben a csont-vázak helyzetéből (1., 3., 11. sír) arra következtethet-ünk, hogy gyékénybe, szövetbe vagy valamilyen más elbomló anyagba tekerék a halottat.

A feltárt temetőrészlet sírjaiban minden esetben háton fekvő, nyújtott testhelyzetben temették el a ha-lottat. A karok helyzete változatosabb képet mutat. Mivel a sírok nagy része bolygatott, – az egyik vagy mindkét kar, alkar hiányzott – nem lehet minden eset-ben megállapítani, hogy a halottat milyen kéztartással helyezték a sírba. (Ahol az egyik kar megvan, ott lehet következtetni a kéztartásra.) Harminckét sírnál mind-két kar helyzete megállapítható volt. Ezek közül tizen-hatnál a karok párhuzamosan a test mellett nyújtva helyezkedtek el, a többi esetben az egyik vagy mind-két kart valamilyen szögben behajlították. Mindkét alkar behajlítása esetén a hasra, vagy a medencére, mintegy a halott ölébe hajlították a kezeket, vagy egyik

kar a hason másik élesen visszahajtván a mellkason helyezkedett el. Másik jellemző kéztartás, amelynél csak az egyik kar volt behajlítva. Ilyenkor a jobb vagy bal kar a hasra, csípőlapátra, combcsontra hajlott.⁷ Huszonegy sírnál a bolygatások miatt csak az egyik kar maradt meg. Ezekben az esetekben a test melletti egyenes kéztartás, illetve a hasra vagy csípőre hajlított kéztartás eseteit láthatjuk. Egyedi kéztartást figyel-hetünk meg a 96. számú sírban, ahová anyát és gyer-mekét temették. A kisgyermek bal karja a medencén, az anya bal karja párhuzamosan a test mellett, – bal alkar a bal csípőlapát alatt – de a jobb keze a gyermek koponyáján nyugodott.

Összességében elmondhatjuk, hogy a temetkezések fele egyenes kéztartású, másik felénél mindkét, vagy valamelyik kar behajlított.

Az értékelhető sírok közül kilenc sírban volt mellék-let. A kilenc sírban összesen 21 darab ezüst „S” végű hajkarikát, 7 darab gyűrűt és egy egyszerű huzalból hajlított fülbevalót találtunk. Négy sírban találtunk 33 hegyikristály-, illetve karneol-, 7 csont- és 13 darab üvegpasztá gyöngyöt. A 106. sírban 14 darab hegyi-kristály-, illetve karneolgyöngy volt kombinálva a csontgyöngyökkel. A gyöngyök nyakláncra való pon-tos sorrendje a koponya környékét megbolygató állatjártás miatt nem volt meghatározható. Tíz kristály-gyöngy többé-kevésbé követi a nyaklánc vonalát, a csontgyöngyök külön, az állkapocs körül helyezkedtek el. (6., 7., 8. ábra)

A 116. sír üvegpasztá gyöngyei a nyakcsigolyák körül elhelyezkedve szépen mutatta a nyaklánc vona-lát. (7. ábra) A 126. sírban talált hegyikristály- és kar-neolgyöngyök az áll alatt, a nyakcsigolya körül a felfűzés sorrendjében helyezkedtek el. (8. ábra) A 106. sírban idősebb nő, míg a 116. és a 126. sírban fiatal leány feküdt. A 106. sírban az „S” végű hajkarikák a hiányzó koponya két oldalán jelentkeztek, mindkét oldalon 3–3 darab, két kisebb és egy nagyobb. Vélhetően két-két hajfonatba fonott szalagokon rögzítve. (6. ábra) A 126. sírban 4–4 darab hajkarika volt a koponya két oldalán, egy nagyobb és három kisebb. A 140. sírban a koponya két oldalán 2–2 hajkarika helyezkedett el, egy kisebb és egy nagyobb mindkét oldalon. A nagyobb hajkarikák átmetszete rombusz alakú. Az áll alatt egyetlen üvegpasztá gyöngy volt. (5. ábra) Több sírban volt egyszerű kerek átmetszetű huzalkarika, egy kisebb a 116. sírban a koponya alatt, enyhén oválisra nyomott, s egy na-gyobb a jobb kéz gyűrűsujján. A gyűrűsujjon lévő bronzgyűrű nyitott végei átfedik egymást.

Az 1. számú sírban bronzból öntött, bordázott felü-letű, a 88. sírban ezüsthuzalokból fonott gyűrűt talál-

tunk. Ezek a temető legkorábbi sírjai. Bizonyára ezeken a sírokon kívül is vannak még a temető korai időszakából származó sírok, de leletanyag hiányában teljes bizonyossággal nem tudjuk elkülöníteni a későbbi korszakok sírjaitól. A sírgödör formája a kéztartás önmagában nem korhatározó értékű.

A leletek alapján a temető első sírjainak korát a XI. század közepére tehetjük. A középkor későbbi századaiból származó sírokból nem volt semmilyen leletanyag. (Szórványként sem!?) A késő középkori templom körüli temetőkre jellemző zsúfolt, egymásra ázott, az előző sírokból lévő csontokat a sírgödrök oldalában felhalmozó temetkezések bizonyítják a temető folyamatos használatát. Az első halottak sírba helyezése idején valószínűleg még nem volt temploma a falunak. A templom megépítése után a temetkezések a templomot körülvevő falon belül folytatódtak, tehát a temető területe korlátozott volt. Ez magyarázza a sírok zsúfoltságát. A falu a török korban többször teljesen elpusztult, de mindannyiszor újratelepült. Azt, hogy a

temetőt a középkor után is használták a 122. számú sír bizonyítja, amelyben párta ékesítette az ide temetett kislány fejét. A párta szövet anyaga viszonylag jó állapotban fennmaradt. Sajnos a sírból csak a koponya feküdt szelvényünkben így az esetleg még a sírban lévő egyéb leletekről, a váz helyzetéről nem tudunk semmit. A párta a koponya felett két ívelt darabban maradt meg. Vázát szövetre erősített vékony rézhuzalból sűrűre font vezetősál képezi, amelyre apró gyöngyök, spirálisan felcsavart drótgyöngyök és apró korong alakú lemezek vannak rögzítve, fonva.

A lelőhelyen 142 objektum került elő, ezek közül 134 volt sír vagy sírmaradvány. A temetőt kihagyásokkal a kora Árpád-kortól a XVIII. századig használták. A sírok mellett két kora vaskori gödröt is kibontottunk, továbbá leletanyag hiányában másik két meghatározhatatlan korú gödröt. A szelvény közepén egy meszesgödört találtunk, amelyet nyilván a mai templom felújításakor ástak.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- GALLINA 1998 = GALLINA Zs.: Temetkezési szokások egy X–XI. századi (Homokméggy-Székes) temetőben. In.: Múzeumi Kutatások Bács-Kiskun Megyében, Kalocsa 1998
- GENTHON 1959 = GENTHON I.: Magyarország művészeti emlékei. Budapest 1959
- KOPPÁNY 1967 = KOPPÁNY T.: Középkori templomok és egyházashelyek Veszprém megyében. VMMK 6. 1967. 117–150.
- KOPPÁNY 1993 = KOPPÁNY T.: A Balaton környékének műemlékei. Művészettörténet–Műemlékvédelem III. Budapest 1993. 62–90.
- MRT 2 = ÉRI I. – KELEMEN M. – NÉMETH P. – TORMA I.: Magyarország Régészeti Topográfiája, Veszprém megye régészeti topográfiája 2. A veszprémi járás. Budapest 1969
- RAINER 2002 = RAINER P.: Balatonfüzfő-Máma, középkor és újkori temetőrészlet. VMMK 22. 2002. 111–128.
- RITOÓK 1985 = RITOÓK Á.: Árpád-kori temetkezések Veszprémfajszon. VMMK 17. 1984. 93–106.

SZŐKE-VÁNDOR 1987 = SZŐKE B. M. – VÁNDOR L.: Pusztaszentlászló Árpád-kori temetője. Fontes ArchHung 1987

TETTAMANTI 1975 = TETTAMANTI S.: Temetkezési szokások a X–XI. században a Kárpát-medencében. StudiaCom 3. 1975

- ¹ KOPPÁNY, 1967; KOPPÁNY 1993. 62., 90.; GENTHON 1959. 161.
- ² MRT 2. 1969. 115.
- ³ op.cit.
- ⁴ TETTAMANTI 1975
- ⁵ MRT 2. 115.
- ⁶ A mai templom 1839–42. között épült: GENTHON 1959. 161.
- ⁷ TETTAMANTI 1975; GALLINA 1998
- ⁸ Hajkarikák viselési módjáról lsd. SZŐKE-VÁNDOR 1987

THE CEMETERY SURROUNDING KIRÁLYSZENTISTVÁN CHURCH

The village of Királyszentistván lies on the western edge of the Séd floodplain, on the south slope of a slight rise. The Reformed church stands at the western end of the village, alongside the Main Street (Fő u.). The church, with a triple-vaulted nave linked to a semi-circular sanctuary and provided with a frontal tower, is Neo-classical at present, but graves discovered in spring 2003 confirm the assumption that the present-day church, built in 1839–42, may stand on the site of the mediaeval church. It may be concluded from the name of the village, that the parish church was dedicated to King Saint Stephen (István), and it may have been built in the second half of the 13th century. No mediaeval references are known, just documentation on the parish priests has survived.¹ The cemetery surrounding the church is first heard of in 1962, when skeletons were found while digging ditches in the little square which broadens out along the axis of the main street. Even today, human bones are found while gardening in the forecourts of the plots close to the church.

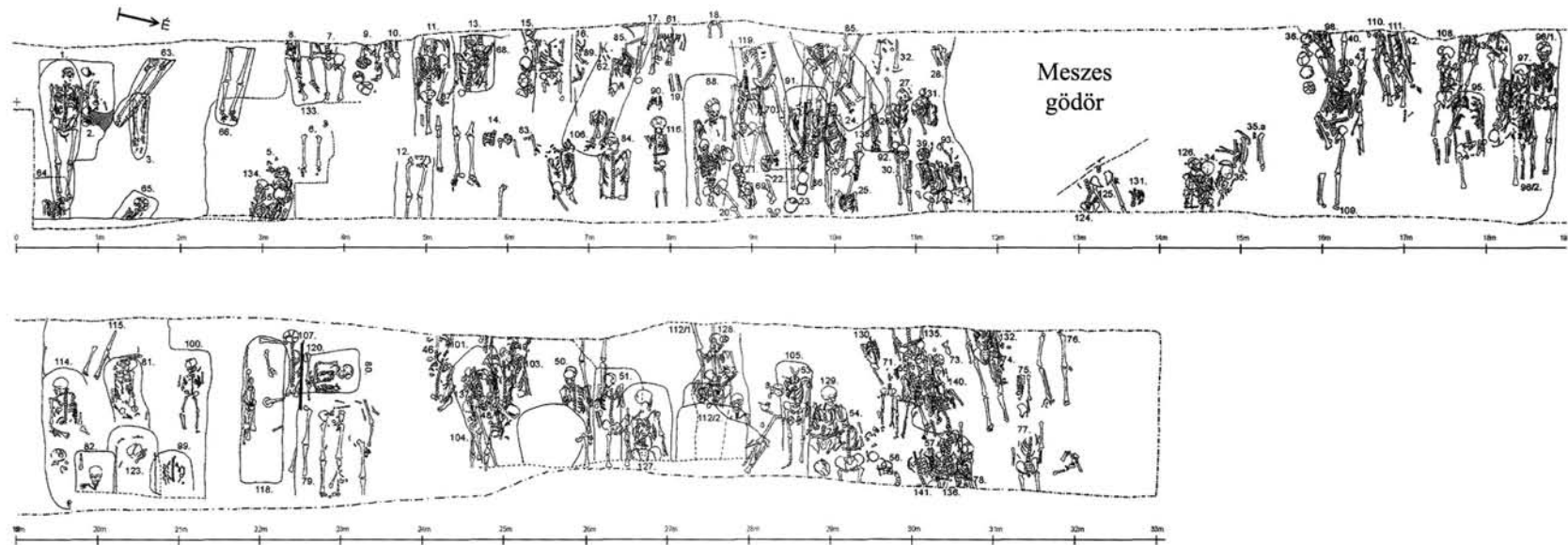
In spring 2003, graves were discovered while sewers were being laid in Petőfi Street, which runs behind the sanctuary. The ditch dug at that time ran right behind the church, around 5.5 metres from the sanctuary.

The depth of the excavated graves is variable. Most of them lay 60–70 cm below the present pedestrian level, but in a few cases, the graves were found at a much greater depth. No connection has been perceived between the depth of the graves and the date of the interments. The deeper lying graves were located on the southern edge of the segment, which at the same time is the south edge of the cemetery. (The last grave lay 24.5 metres from the church sanctuary.) No trace of an encircling wall, surrounding the cemetery round the

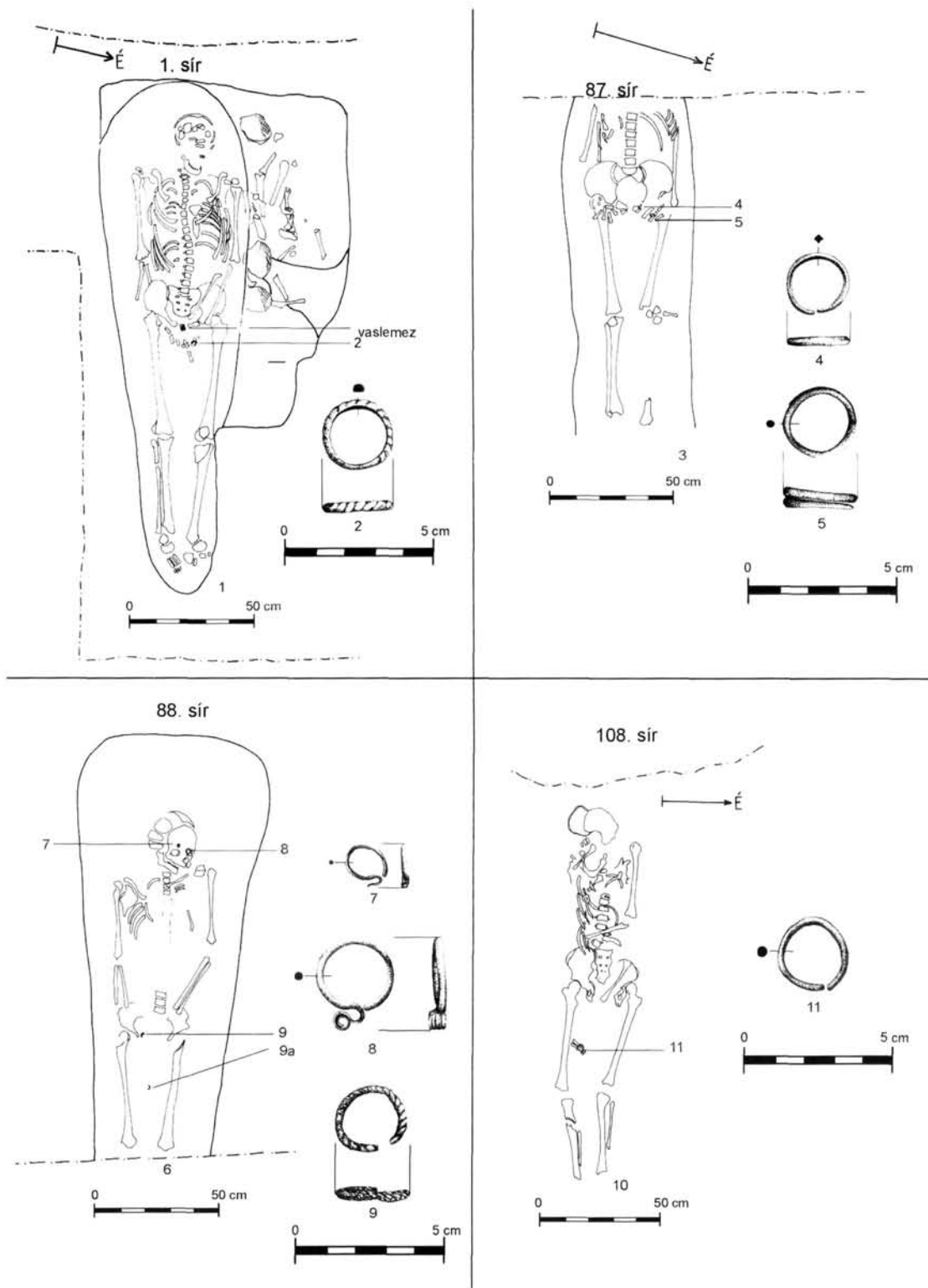
church, has been found in the segment. The graves in the cemetery are positioned very closely to one another (as is typical of graveyards surrounding churches); there are many graves which were disturbed by later burials, and a great many scattered bones. Bones from earlier graves which were disturbed during later burials were collected together at the dug out graveside (skulls on one side, skeletal bones on the other) and then they were left in the grave. A great many „skull rows” of this sort, as well as heaps of skeletal bones have been found. In the earliest graves in the cemetery, „S”-ended hair rings and necklaces made of cornelian beads were found, and in one case, a simple band ring was also on the deceased's hand. In the great majority of the graves, there were no find materials at all. In a child's grave belonging to the later period of the cemetery, a maiden's headdress was found. Traces of coffin burials were observed in several graves (fragments of coffins, coffin nails). The state of the skeleton in a few graves indicated that the deceased was buried wrapped in canvas or rushes. As scattered finds, many Árpád period and late mediaeval ceramics were discovered, which cannot be linked with objects. Other scattered finds are a 15th century spur and a silver obulus which may be dated to the early 12th century.

The first graves of the cemetery are 11th–12th century, and discontinuation of the graveyard may be placed in the 18th century, or at the end of the 17th. 142 objects were found on the site, 138 of these being graves or remains of graves. Besides the graves, two early Iron Age pits were also unearthed. The dating of two further pits was uncertain, due to lack of find materials.

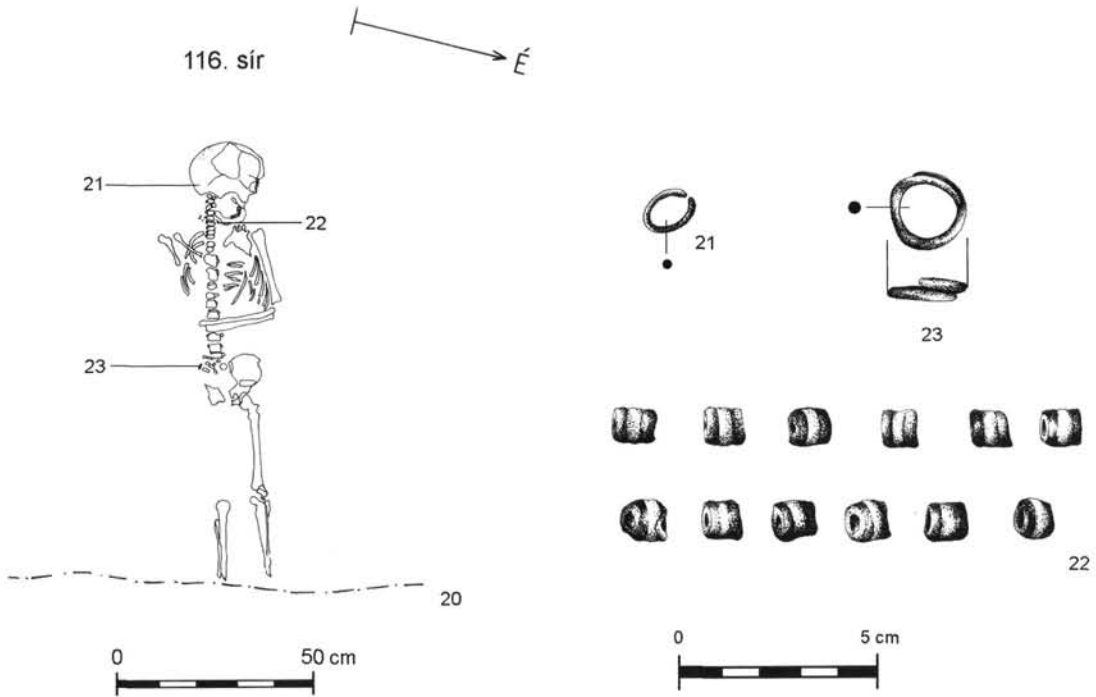
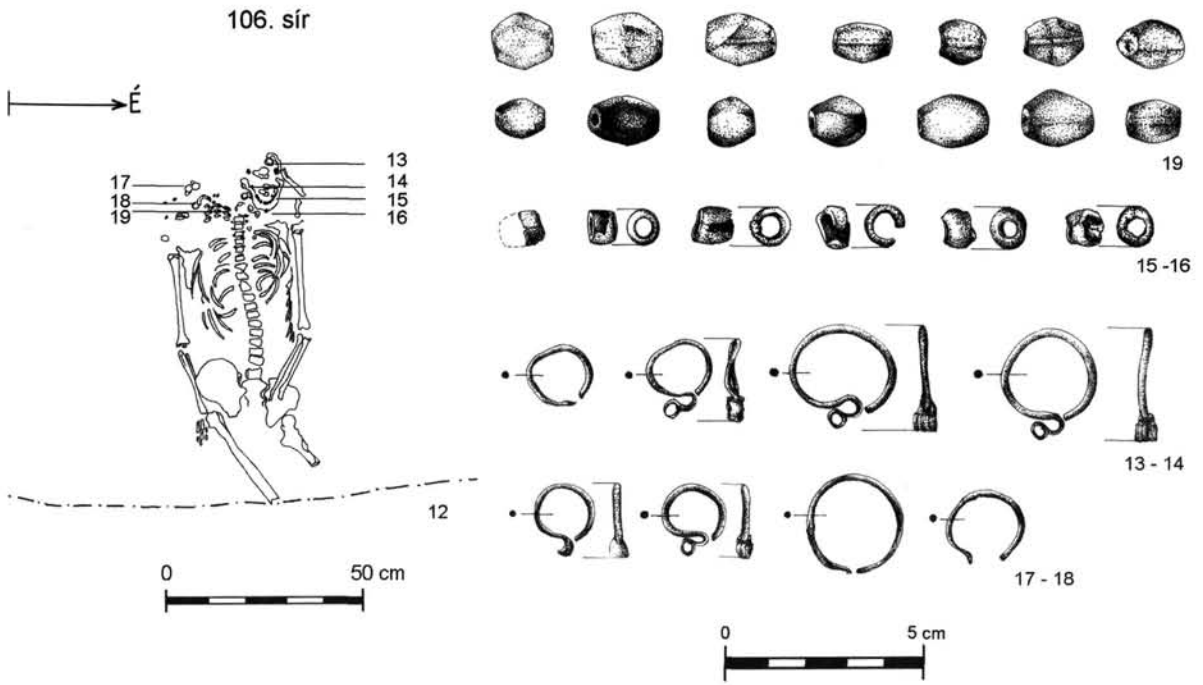
¹ The place of discovery is registered in the Archaeological Topography of Hungary (MRT 2. 26/2.)

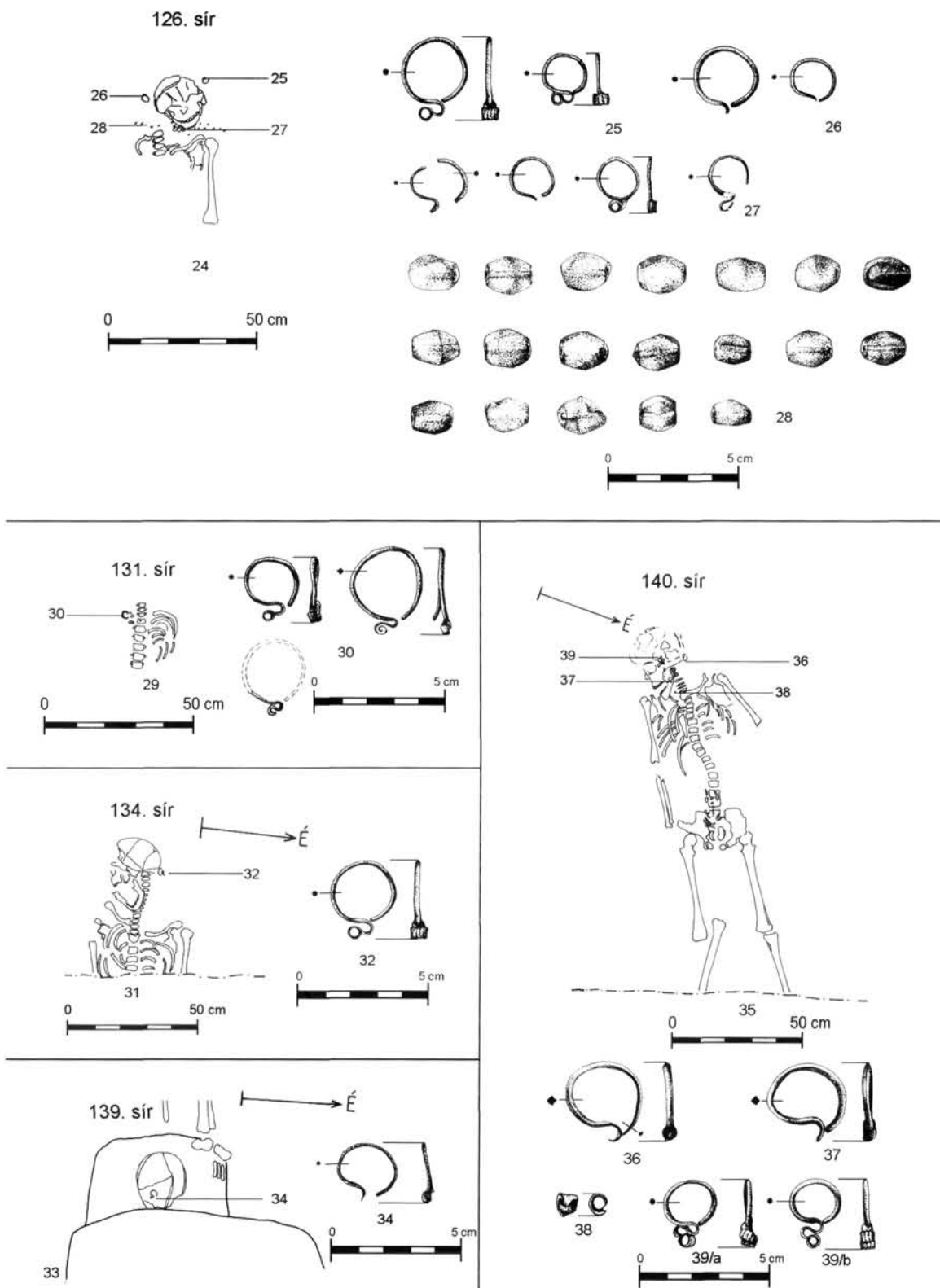
2. ábra. Kirányszentistván 26/2. lelőhely – összesítő térkép
 Figure 2. Cumulative map of the excavation

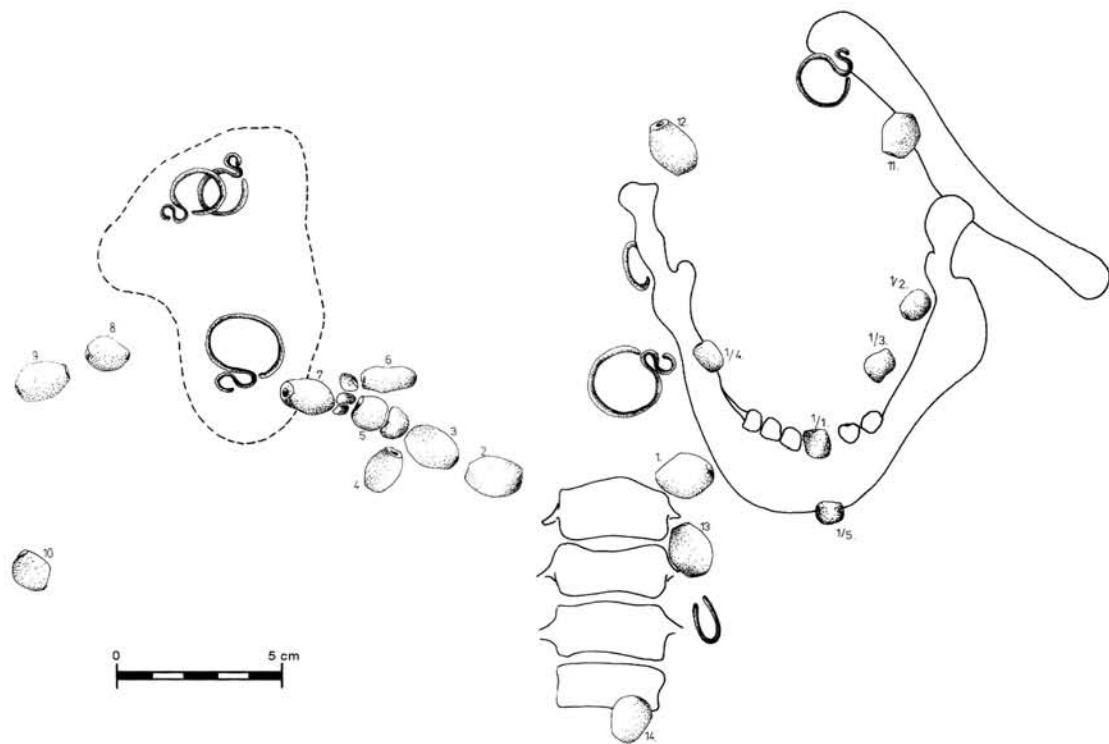
3. ábra. Az 1., 87., 88., 108. sír és leletei
 Figure 3. Drawing of detail from a graves 1., 87., 88., 108.

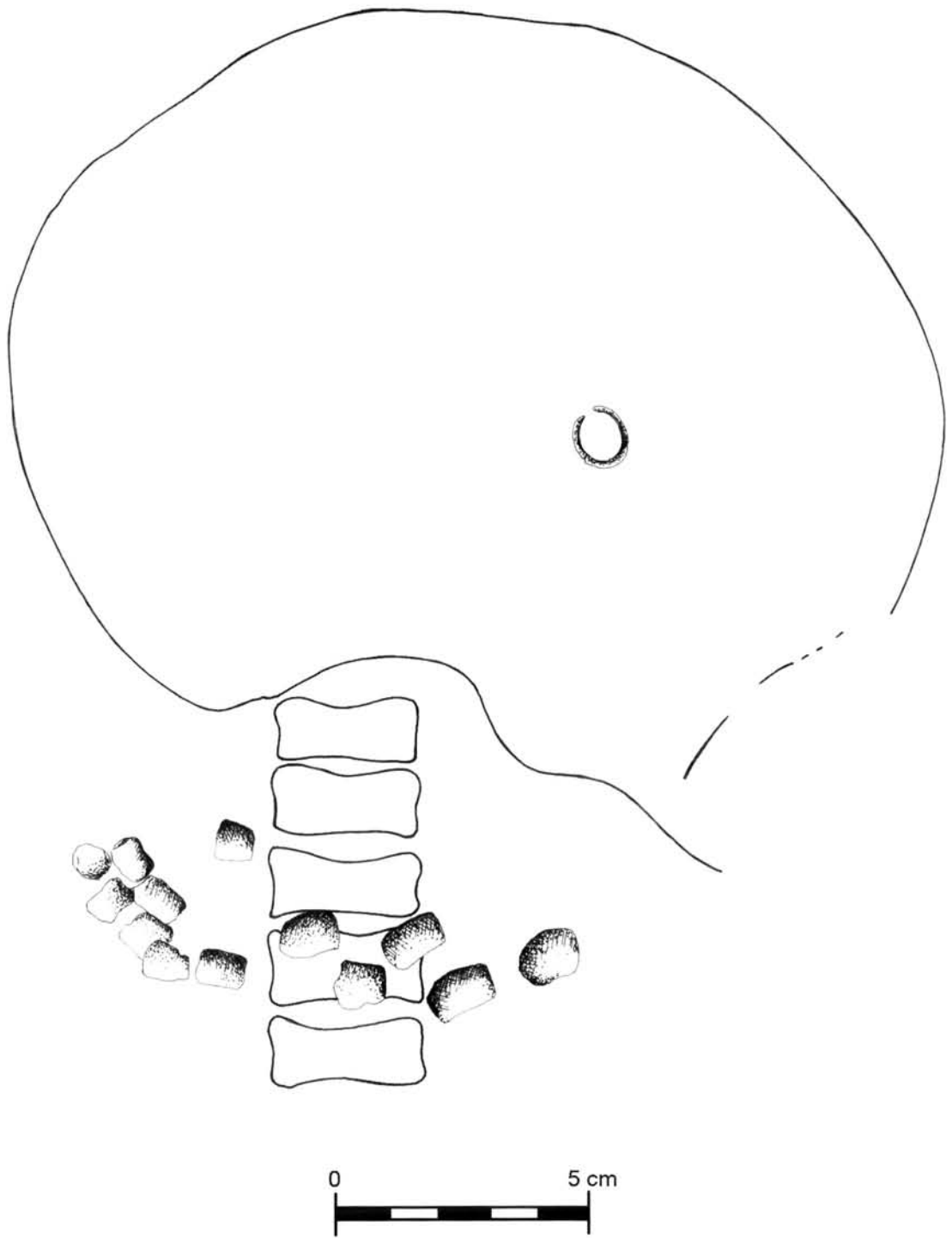
4. ábra. 106., 116. sír és leletei
Figure 4. Graves 106., 116.

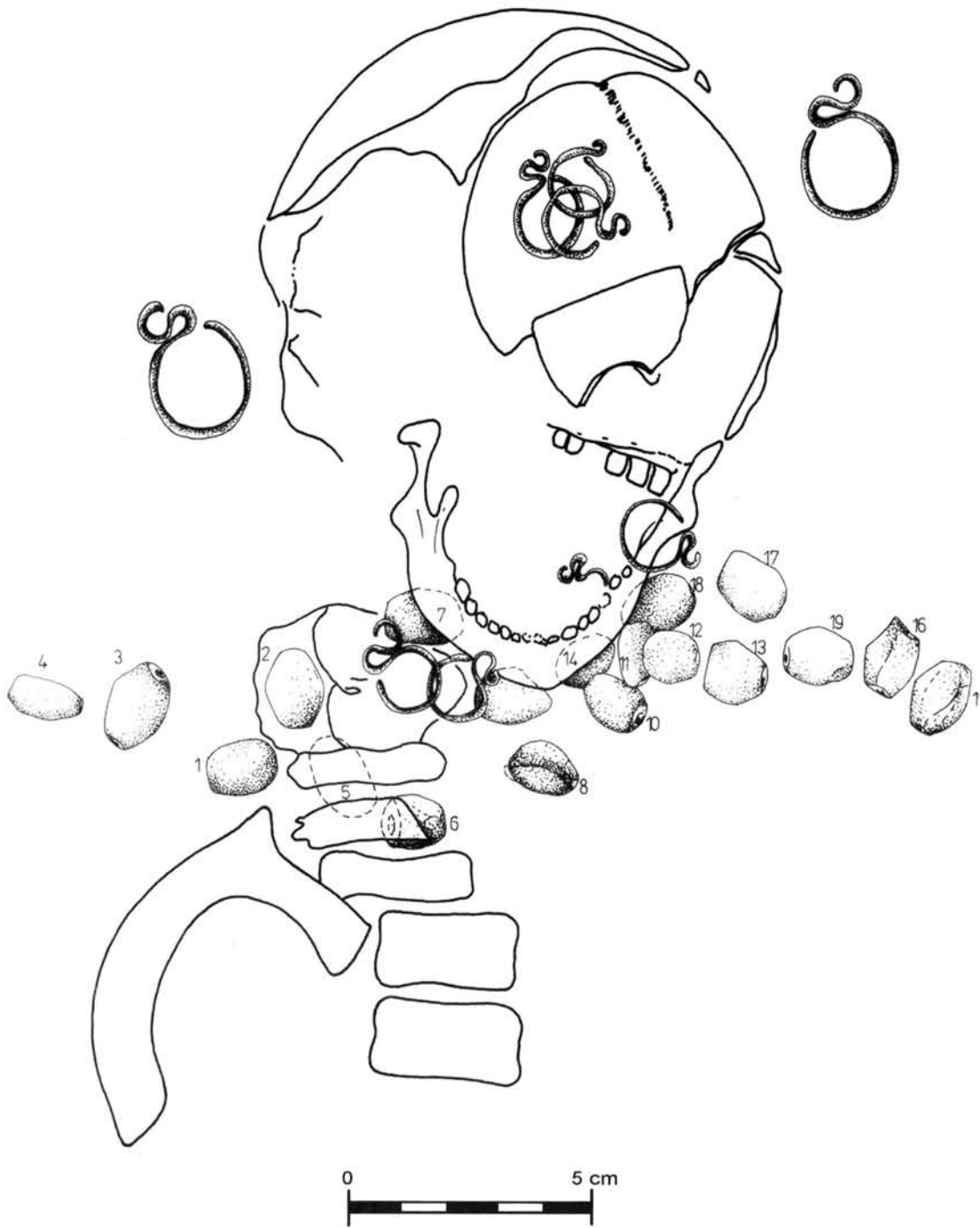
5. ábra. 126., 131., 134., 139., 140. sír és leletei
 Figure 5. Grave with remains of a coffin 126., 131., 134., 139., 140.

6. ábra. 106. sír részletrajza
Figure 6. Detail of grave 106.

7. ábra. 116: sír részletrajza
Figure 7. Detail of grave 116.

8. ábra. 126. sír részletrajza
 Figure 8. Detail of grave 126.

